

Kirish

Tarjima sport terminologiyasini semantik tahlil qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki sport atamalarini tarjima qilishda manba va maqsadli tilni yetarli darajada tushunish talab etiladi. Tarjimon atamalarni to'g'ri tarjima qilish uchun sport sohasini ham yaxshi bilishi kerak. Bu juda muhim, chunki ko'plab sport turlari o'ziga xos terminologiyaga ega va bu atamalarning aniq tarjimasi sportni tushunishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Sport terminologiyasining pragmatik tahlili tilning kontekstda qanday ishlatilishini va til orqali ma'no qanday tuzilganligini o'rganishni o'z ichiga oladi. Tarjima sport terminologiyasida muhim ahamiyatga ega, chunki u sport matnlarini qabul qilish va talqin qilishga ta'sir qilishi mumkin. Ko'pgina sport turlarida kontekstda o'ziga xos ma'no va konnotatsiyalarga ega bo'lgan idiomatik iboralar keng tarqalgan. Tarjimon ushbu iboralarni to'g'ri tarjima qilishi kerak, bu matnning maqsad tildagi ma'nosi va ta'siri mo'ljallangan ma'noga mos kelishini ta'minlashi kerak. Bundan tashqari, tarjima sportdagi madaniyatlararo muloqotni osonlashtirishga yordam beradi. Globallashtirilgan dunyoda sport xalqlar o'rtasidagi madaniy almashinuvning ajralmas qismi hisoblanadi. Tarjima sportni turli madaniyatlar va tillar uchun ochiq qilish, madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish va global muloqotni osonlashtirishga yordam beradi. Tarjima, shuningdek, tijorat istiqbollari kengaytirishga yordam beradi, sport va sport tadbirlarini keng jamoatchilikka yanada qulayroq qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Sport universal til bo'lib, g'oyalarni almashish, strategiyalarni ishlab chiqish va madaniyatlar ichida va o'rtasida muloqotni rivojlantirish uchun ularning atamalarini to'g'ri tushunish kerak. Shunday qilib, sport atamalarining shakllanishida tarjima muhim o'rin tutadi. Tarjima axborotni bir tildan boshqa tilga o'tkazish imkonini beradi, ayniqsa xalqaro sport musobaqalarida muhim aloqa vositasi bo'lib xizmat qiladi. Misol uchun, agar Yaponiyalik sportchi Qo'shma Shtatlardagi musobaqada qatnashayotgan bo'lsa, tarjimonlar sportchiga o'yin qoidalari va qoidalarini tushunishga yordam berishlari kerak. To'g'ri tarjima qilinmasa, sportchi qoidalarni to'liq tushuna olmaydi, bu ularning ishlashiga ta'sir qilishi yoki diskvalifikatsiyaga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, tarjima sportda inklyuzivlik va madaniy tushunish hissini yaratishga yordam beradi. Ingliz futbol assotsiatsiyasi, Ispaniya futbol klubi yoki yapon sumo kurashi kabi ba'zi sport atamaları bir xillik va an'analarga chuqur ildiz otganini payqash mumkin. Tarjima bu atamalarni boshqa tillarga o'tkazish imkonini beradi, shu bilan birga mohiyati va madaniy qadriyatlarini yo'qolmasligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, sportdagi tarjima til o'rganish va madaniy almashinuvga yordam beradi. Bu turli madaniyatlar va kelib chiqishi bo'lgan shaxslarga bir-birlarining tili, merosi va urf-odatlarini haqida bilish imkoniyatini beradi. Bu aloqa to'siqlari buziladigan va odamlar sport bilan oson shug'ullanishi mumkin bo'lgan yanada mustahkam va xilma-xil sport jamiyatiga olib keladi. Sport atamalarini o'rganishda terminlarning semantik va

pragmatic xususiyatlari haqida gapirar ekanmiz, avvalo, semantika nima, pragmatika nima, ularning farqlarini tushunib olishimiz kerak.

Semantika (qadimgi yunoncha: $\sigma\eta\mu\alpha\nu\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ — „belgilovchi“) — til birliklarining semantik ma'nosini o'rganuvchi tilshunoslikning bo'limi. Semantik tahlil o'rganish vositasi sifatida ishlatiladi. Semantika til va muloqotdagi ma'noni o'rganadi. Bu tilshunoslikning muhim bo'limi bo'lib, so'zlar va ularning ma'nolari o'rtasidagi munosabatlarga, shuningdek, kontekstda qanday qo'llanishiga e'tibor qaratadi. Semantika, shuningdek, so'zlarning turli darajadagi ma'nolarni yetkazish uchun qanday ishlatilishini va ma'no yaratish va izohlash uchun tildan qanday foydalanishni ko'rib chiqadi. Semantikani o'rganish orqali biz til qanday ishlashini va undan samarali muloqot qilish uchun qanday foydalanish mumkinligini yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

Pragmatika (yun. pragma, pragmatos - ish, harakat) — semiotika va tilshunoslikning nutqda til belgilarining amal qilishini o'rganuvchi sohasi. Pragmatika haqidagi asosiy g'oya amerikalik olim Ch.Pirs tomonidan o'rtaga tashlangan; yana bir amerikalik olim Ch. Morris ushbu g'oyani rivojlantirgan va «Pragmatika» terminini semiotika bo'limlaridan birining nomi sifatida amaliyotga kiritgan.

Umuman olganda, semantika va pragmatika tilning ikkita muhim jihati bo'lib, sport atamalarini tushunishga sezilarli ta'sir qiladi. Semantika ma'noni o'rganish bilan shug'ullanadi, pragmatika esa kontekstning ma'noga ta'siri va tilning amalda qanday qo'llanilishi bilan bog'liq. Misol uchun, futbol kontekstida “qo'pol o'yin”, “ofsayd” va “qo'l to'pi” kabi atamalarini tahlil qilishda semantika va pragmatikani hisobga olish zarur. Futbolda "nopok o'yin" atamasi o'yin qoidalarini buzilishini anglatadi. Terminning semantikasi uning lug'aviy ma'nosi bilan bog'liq bo'lib, bu qoidalarga zid bo'lgan harakatdir. Biroq, bu atamaning pragmatikasi uning so'zma-so'z ma'nosidan tashqariga chiqadi. Misol uchun, raqib jamoasining hujumi oqimini buzish uchun qattiq kurashayotgan himoyachi qasddan qoidabuzarlik qilishi mumkin; bu holda, "nopok o'yin" qoidalarini buzishning so'zma-so'z talqinidan tashqariga chiqadi, chunki himoyachi o'z raqibidan raqobatbardosh ustunlikka ega bo'lishga harakat qiladi. Xuddi shunday, "ofsayd" ham hujumchining to'p va himoyachilarga nisbatan pozitsiyasiga tegishli atamadir. Semantik jihatdan "ofsayd" o'yinchiga uzatma berilganda to'p va yaqin atrofdagi himoyachilardan oldinda bo'lishini anglatadi. Boshqa tomondan, bu atamaning pragmatikasi o'yinning taktik tabiati bilan bog'liq. Murabbiylar ko'pincha o'z o'yinchilariga o'yindan tashqari vaziyatda tuzoq yaratish uchun himoyada o'ynashni buyuradilar, bu esa hujum qilayotgan o'yinchilarni "ofsayd" qilib qo'yishi va shuning uchun ularning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Va nihoyat, futboldagi yana bir muhim atama "qo'l to'pi" bo'lib, o'yinchi to'pni qo'llari yoki qo'llari bilan boshqaradigan muayyan qoidabuzarlikni anglatadi. Semantik jihatdan "qo'l to'pi" to'pga qo'l bilan teginish harakatini anglatadi. Biroq, o'yinchilar ko'pincha "qo'l to'pi"

chaqiruvidan qochish uchun qo'llarining holatini noto'g'ri ko'rsatishga harakat qilishadi, bu pragmatikaning o'yinga qanday ta'sir qilishiga misoldir.

Boks va taekvondo sportidagi atamalarni semantik va pragmatik jihatdan tahlil qilsak, biz ulardan foydalanayotganimizda ulardagi madaniy va ijtimoiy kontekstlarni ham qamrab olganini ko'rishimiz mumkin. Boks - bu ikki jangchi o'zlarini raqib hujumlaridan himoya qilish uchun jismoniy jangda qatnashadigan sport turi. Shuningdek, boks – asrlar davomida mavjud bo'lgan sport turi bo'lib, uning o'ziga xos so'z boyligi bor. Boksda ishlatiladigan terminologiya ko'pincha sport tarixi, tabiati va amaliyotini aks ettiruvchi bir qator semantik va pragmatik tamoyillarga asoslanadi.

Boshqa tomondan, taekvondo koreys jang san'ati bo'lib, zarbalarni ta'kidlaydi, ammo zarbalar, zarbalar va bloklarni ham o'z ichiga oladi. Ikkala sport turi ham turli harakatlar, texnikalar va strategiyalarni tavsiflash uchun ishlatiladigan noyob atamalarga ega. Ushbu atamalarni ularning ma'nolarini o'rganadigan semantik obyektiv va kontekstda qanday ishlatilishini o'rganadigan pragmatik obyektiv orqali tahlil qilish mumkin. Boksda odatda "nokaut", "jab", "kanca" kabi atamalar qo'llaniladi. Bu so'zlar aniq ma'noga ega va bunday atamalardan foydalanish jangchilar va murabbiylar o'rtasidagi muloqot uchun juda muhimdir. Biroq, ularning ma'nolari tom ma'nodagi ta'riflardan tashqariga chiqadi va ular ramziy ma'noga ham ega. Misol uchun, "nokaut" nafaqat jismoniy harakat, balki, g'alaba va hukmronlik lahzasidir. Semantik tahlil shuni ko'rsatadiki, bunday so'zlar ko'pincha sportdan tashqari ijtimoiy va siyosiy vaziyatlarni tasvirlash uchun metafora sifatida ishlatiladi. Misol uchun, siyosiy liderni munozarada raqibini "nokautga uchratish" deb ta'riflash mumkin.

Xuddi shunday, taekvondoning "poomsaye", "kyorugi" va "dobok" kabi texnik atamalari ham texnik, ham madaniy ma'noga ega. Poomsaye jang san'ati harakatlarining ketma-ketligini anglatadi, Kyorugi esa sparringni anglatadi. Ushbu shartlar jang san'atkorlarining mashg'ulotlar va musobaqalar davomida samarali muloqot qilishlari uchun juda muhimdir. Biroq, ular sportning madaniy o'ziga xosligini ham ifodalaydi va ulardan foydalanish uning an'analari va qadriyatlarini saqlab qolishning bir usuli hisoblanadi. Taekvondo terminologiyasining bu pragmatik jihati til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Boks va taekvondodagi atamalarning semantik va pragmatik tahlili tilning yuzaki ma'nolaridan tashqari ahamiyatini tan oladi. Ushbu atamalar sportning texnik jihatlarida muloqot qilish va o'qitish uchun zarur bo'lsa-da, ular madaniy va ijtimoiy qadriyatlarni ham ifodalaydi. Ularning semantik va pragmatik ma'nolarini tushunib, biz til va madaniyat dunyo haqidagi tajribamizni qanday shakllantirishini chuqurroq tushunishimiz mumkin.

Muhokama va natijalar:

Xulosa qilib aytganda, sport atamalarini semantik va pragmatik o'rganishda tarjimaning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. To'g'ri tarjima ma'nolarni to'g'ri yetkazishni ta'minlash, shu bilan sport haqidagi tushunchani boyitish va muloqot samaradorligini saqlab qolish uchun zarurdir. Tarjima madaniyatlararo muloqotni

rivojlantirish, tijorat istiqbollari kengaytirish va global muloqotni osonlashtirish uchun ham zarurdir. U qimmatli til o'rganish imkoniyatlarini taqdim etgan holda sportda muloqot, inklyuzivlik va madaniy tushunishni targ'ib qiladi. Sport global miqyosda davom etar ekan, tarjima sport tadbirlarini osonlashtirish va turli madaniyatlarga mansub shaxslarni bog'lashda muhim rol o'ynashda davom etadi.

Shu sababli, sport tarjimonlari sport matnlarini tarjima qilish bilan bog'liq turli xil til va madaniy muammolarni hal qilish uchun professional ko'nikmalarga, sport terminologiyasini etarli darajada bilishga va madaniy farqlardan yuqori xabardorlikka ega bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Hakimov M. “O‘zbek pragmalingvistikasi asoslari” monografiya “Akademnashr”, 2013.
- 2.Safarov Sh. “Semantika” Davlat ilmiy nashriyoti, 2013.
3. Komissarov V.N. Pragmaticheskiye aspekty perevoda // Pragmatika yazыka i perevod, M., 1982. S.3-14
4. Internet ma'lumotlari.

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BADIY MATNLARDA IDIOMATIK QO'SHMA OTLARNING QO'LLANILISHI

Ergashova Dinora Sherah qizi

O'zMU, Xorijiy filologiya fakulteti, Magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada idiomatik qo'shma otlarning badiiy matnlarda ifodalanishi ingliz va o'zbek romanlari tahlili asosida izohlanadi.*

Kalit so'zlar: *idiomatiklik, verbal ifoda, tejamkorlik, kognitiv yondashuv.*

Ma'lumki, til egalari tomonidan olam manzarasining turlicha idrok qilinishi uning tilda ham o'ziga xos ko'rinishlarda verbal ifoda topishiga olib keladi. Xususan idiomatik qo'shma so'zlarning chog'ishtirma tahlili qardosh bo'lmagan ingliz va o'zbek xalqlarining olam manzarasini tasavvur qilishi, idrok etish darajasini o'rganish uchun tipologik umumiylikni va farqni belgilashda muhim ahamiyatga ega. Idiomatik qo'shma so'zlar inson kognitsiyasi mahsuli sifatida til egalarining olam haqidagi bilimlarini saqlash va uzatish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Idiomatik qo'shma so'zlar tarkibida bir necha birlikning mavjudligi ularning tildagi tejamkorlik tamoyilini o'zida mujassam etishini ko'rsatadi. Turli tillarga xos idiomatik qo'shma so'zlarning kognitiv asosini o'rganish tashqi olam va uning verbal ifodasi, til va tafakkur munosabati masalasiga oydinlik kiritishga yordam beradi, shu bilan bir qatorda, tilshunoslikda idiomatik qo'shma so'zlarni o'rganishga kognitiv yondashuv muammosini yuzaga chiqaradi. Idiomatik qo'shma so'zlarning ingliz va o'zbek tillari misolida o'rganilishi mazkur muammoning chog'ishtirma aspektidagi kognitiv tilshunoslik uchun nihoyatda dolzarbligini ko'rsatadi.

Qo'shma otlar nafaqat kundalik so'zlashuvda, balki badiiy adabiyotlarda ham keng qo'llaniladi. Idiomatik qo'shma otlardan keng foydalanish eng avvalo asarning bo'yoqdorligini oshiradi, shuningdek, ixchamlilikni ham ta'minlaydi.

Misol uchun Cho'lponning "Kecha va Kunduz" romanida idiomatik qo'shma otlar tadbiqini yaqqol ko'rishimiz mumkin.

Tollarning ko'm-ko'k sochpopuklari qizlarning mayda o'rilgan kokillariday selkillab tushmoqqa boshladi. (Cho'lpon "Kecha va Kunduz")

Yuqoridagi misolda sochpopuk so'zini ishlatishda metaforadan foydalanilgan bo'lib, bunda tollarning uzun novdalari "ayollarning sochga taqadigan, qora ip, ipak yoki jundan eshilgan, uchlari popuksimon bezak buyumi"ga o'xshatilgan.

Shaharda ochilmagan do'koningiz yo to'xtab qolgan objuvozingiz bormidi? (Cho'lpon "Kecha va Kunduz")

Objuvoz- (fors, ob-suv, juvoz-og'ir)- sholi oqlanadigan, suv kuchi bilan harakatlanadigan qurilma.